

**”Maakunnallisuus ja kosmopoliittisuus J. V. Snellmanin ajattelussa”
juhlaesitelmä Savolaisessa osakunnassa 31.10.2006 klo 19.00
juhlavuoden pääsihteeri, dosentti Raimo Savolainen**

Arvoisat kuraattorit, hyvät kuulijat!

Tänä vuonna olemme juhlineet suomalaisuutta J. V. Snellmanin syntymän 200-vuotisjuhlavuonna laajemmin kuin koskaan. Tilaisuuksia on ollut satana päivänä ja tilaisuuksien määrä lasketaan tuhansissa. Merkityksellistä on ollut, että ohjelmiston laajuus ei kuvaa tällä kertaa valtioneuvoston asettamaa valtavaa rahasummaa vaan ohjelmisto on satoa kansakunnan heräämisestä kaikkialla Suomessa. Kaupungit, yliopistot, seurakunnat, media ja moni muu taho on ottanut haasteen vastaan. Toimintaa on Helsingistä Ouluun, Turusta Kuopioon ja Kokkolasta Porvooseen. Kaikki tahot ovat omilla rahoillaan lähteneet esittelemään Snellmanin toiminnan kautta suomalaisen sivistyksen voimaa erityiskohteenaan maan nuoriso. Erityisesti tämä on näkynyt monien maakuntien pääkaupungeissa. Esimerkiksi Kuopiossa juhlavuosi käynnistettiin viikon tiiviillä ohjelmalla tammikuussa.

Juhlavuotta on leimannut voimakkaasti eri maakuntien liikkeellelähtö on synnyttänyt valtakunnallisesti puhuttelevan kokonaisuuden. Tämä on näkynyt hyvin esimerkiksi Turun Sanomien, Savon Sanomien, Keskipohjanmaan, Kalevan ja monien muiden lehtien laajassa kirjoittelussa. Suomalaisen sivistyksen juhlavuonna maan eri osien yhteiset ponnistelut on huomionarvoinen seikka, koska tällainen yhteen hiileen puhaltaminen ei ole ollut itsestään selvyyttä heimomaakuntien sävyttämässä Suomessa vielä 1800-luvun puolivälissäkään. Sodan ja niitä seuranneet hallinnolliset järjestelyt toistuvasti vahvistivat tätä kehitystä. Kuitenkin juuri tästä todellisuudesta muodostui Johan Vilhelm Snellmanin työmaa. Kansakunnan rakennustyön haasteellisuus mutta myös suuri mahdollisuus Snellmanin aikana kiteytyi siinä, että kansakunnan

herättämisen kohteena ei ollut yhtenäinen väestö vaan useisiin maakuntiin pirstoutunut lähinnä suomenkielisten asukkaiden elämän todellisuus.

Suomi valmistui kansallisen heräämisen kentäksi viimeistään, kun maakunnallinen jakautuminen korostui Venäjän valloitettua Suomen Ruotsilta. Haminan rauhanteossa 1809 Ruotsin 29 läänistä kuusi valtakunnan suomalaisessa osassa ollut lääniä siirtyi Venäjän yhteyteen. Ruotsi ei siis luovuttanut ”Suomea” sinänsä vaan suomalaisen alueet läänit lueteltiin rauhansopimuksessa yksitellen. Siten Suomen suuriruhtinaskunnan Venäjän keisarikunnan yhteydessä tulivat muodostamaan Turun ja Porin, Uudenmaan ja Hämeen, Kymenkartanon, Savo-Karjalan, Vaasan ja Oulun lääni. Vuonna 1812 suuriruhtinaskuntaan yhdistettiin Uudenkaupungin ja Turun rauhoissa menetetyt alueet, joista muodostettiin Viipurin lääni. Läänien lukumäärä kasvoi 1831 kahdeksaan, kun Uudenmaan ja Hämeen lääni erotettiin toisistaan. Samalla lääninrajoja muutettiin ja Savo-Karjalan läänistä tuli Kuopion lääni ja Kymenkartanon läänistä Mikkelin lääni.

Maakuntien erillisyyttä ruokittiin tehokkaasti jo sodan olosuhteissa, kun venäläisen ylipäällikön käskystä heinäkuussa 1808 alettiin valita lähetyskunnan jäseniä lähetettäväksi keisarin luo Pietariin sitä mukaan, kun maakunnat oli ehditty miehittää. Kun rauhantekoa ei maltettu odottaa, lähetyskunta jäi edustamaan vain osaa lääneistä eli ainoastaan venäläisten hallussa olevia Uudenmaan ja Hämeen lääniä, Turun ja Porin lääniä, Kymenkartanon lääniä ja Vaasan lääniä. Ruotsalaisten Oravaisissa syyskuussa kärsimän tappion jälkeen lähetyskunta määrättiin saapumaan Pietariin. Kun Oulun läänin edustajat ehtivät tammikuussa 1809 vihdoon Pietariin, oli Suomen valtiollista asemaa koskevat suuret ratkaisut jo tehty. Savon ja Karjalan läänin edustajat eivät koskaan ehtineet Pietariin.

Haminan rauhansopimuksessa kuitenkin syntyi ensimmäisen kerran suomalainen valtio-alue, joka edes tyydyttävästi kattoi perinteiset suomalaisten asuttamat ja

etnisesti suomalaiset alueet. Vanhan Suomen liittäminen muun Suomen yhteyteen viimeisteli asian. Tämä läänijako säilyi koskemattomana melkein vuosisatojen ajan. Alueiden kehitystä tuli määräämään pitkään se, että järjestelyt vastasivat enemmän poliittisia intressejä kuin väestön herättämiä tarpeita. Linja näkyi hyvin siinä, että 1837 ruotsinaikainen maaherra-nimitys korvattiin venäläisperäisellä kuvernöörinimellä. Maaherroista tuli lääneissään keisarin henkilökohtaisen edustajan kenraalikuvernöörin luottomiehiä turvaamaan rauhaa ja järjestystä.

Porvoon valtiopäivien juhlavat päätökset maan vanhojen lakien voimassa pysymisestä, erillisalueen kohottamisesta kansakunnaksi kansakuntien joukkoon, oman keskushallinnon perustaminen ja oman tulo- ja menoarvion säilyminen eivät maan säätyjen lisäksi voineet vakuuttaa yhtä tehokkaasti kansan syviä rivejä tai hitsata heitä kansakuntana yhteen. Kansa haluttiin ensisijaisesti pitää alamaisina. Ratkaisu tähän oli ”alttarin ja valtaistuimen liitto”, jonka mukaisesti kansa lojallistettiin rukouspäiväjulistusten avulla tehokkaasti uuden valtakunnan yhteyteen.

Käytäntö astui voimaan heti, kun venäläiset saapuivat maaliskuussa 1808 Turkuun paraatimarssia ja ylipäällikkö vetosi tuomikapituleihin kansan rauhoittamiseksi. Valloittajalle kuuliaisena Turun piispa Jacob Tengström julisti, että kansan osanotto taisteluun oli rikos uusia vallanpitäjiä vastaan. Rauhan aikana käytäntö jäi voimaan: messuissa ylistysvirsien ja Raamatun tekstien lukemisen lisäksi seurakunta seisoi nyt myös keisarillisia kuulutuksia luettaessa. Kun pappi luki rukouspäiväjulistuksen saarnatuolista, keisari ikään kuin puhutteli alamaisiaan maan kaikissa kirkoissa samanaikaisesti. Esimerkiksi vuonna 1817 uskonpuhdistuksen 300-vuotisjuhlan tunnelmissa keisari Aleksanteri I kehotus kaikissa kirkoissa kuului: ”Täyttäkää uskollisesti velvollisuutenne niin ihmiskunnassa kuin yhteiskunnassa, vakuuttuneina siitä, että meidän suopeutemme teitä kohtaan ei koskaan kylmene, älkääkä milloinkaan epäilkö Meidän isällisiä tarkoituksiamme”.

Suomen valloituksessa noudatetun rauhoittamispolitiikan tuloksena Snellmanin herätystyön alkaessa suomalaisuutta sävytti siis väestön vuosisatainen liikkumattomuus paikoillaan. Kun kirkko oli keskellä kylää, edes oikeusasiat, verot ja sotaväenotot montaakaan kertaa eivät antaneet syytä lähteä liikkeelle pidemmälle. Snellman kiinnitti tähän huomiota tarkastellessaan kotimaakuntansa Pohjanmaan tilaa. Hänen mukaansa paikalla pysymisellä oli myös nurja puolensa. Siihen nimittäin yhdistyy suuri tietämättömyys kaikesta, mitä on hiukankin kauempana kotinurkista. Rahvaan keskuudessa jokainen tuntee jonkin verran kaupunkiin johtavan tien lähiympäristöä. Muuten kaikki kotiseurakunnan ulkopuolella on tutkimatonta maata. Ja valitettavasti kaupunkiin kuljetaan melkein aina samaa tietä.

Hyvät kuulijat!

Kansakunnan herättäjänä kansallisuus merkitsi Snellmanille ennen kaikkea kotimaisen sivistyksen omaleimaisuutta, joka perustui menneiden sukupolvien luomaan traditioon. Lähtökohtana oli tämän omintakeisuuden löytäminen, hahmottaminen ja tiedostaminen. Snellmanin käytännön toimintänäyissä oli alusta asti kysymys omilla juurillaan elävän ja syntymämaakuntaansa samaistuvan väestön elinolosuhteiden kehittämistä ja sitä kautta tietoisuuden kohottamisesta yleisiin asioihin. Snellmanin kansallisuusohjelma ei perustunut kansakunnan rakentumiseen isällisen ohjauksen kautta tai ylhäältä tulevan sanelupolitiikan kautta vaan väestön oman heräämisen kautta sivistyksen voimalla.

Tämä tavoite nousi Snellmanin omista kokemuksista, kun hän elämänsä aikana sai toimia monen maakunnan alueella ja tehdä havaintoja väestön elämästä ja sen kohtaamisesta hallinnon kanssa eri puolilla Suomea. Peilaamalla näitä havaintoja kansainvälisessä kontekstissa Snellmanilla syntyivät konkreettiset johtopäätökset kehityksen suunnasta.

Snellman oli saanut sopivaa etäisyyttä suomalaisuuteen jo syntyessään, koska se tapahtui Tukholmassa 1806. Sieltä perhe muutti takaisin kotimaakuntaansa Pohjanmaalle, jossa rannikkokaupunkien sukulaisten hyvät kokemukset Venäjän vallan ajasta olivat rohkaisseet paluuta. Äidin ja isän sukujen esi-vanhemmat olivat 1600-alusta asti kuuluneet Pohjanmaan rannikkokaupunkien varakkaaseen porvaristoon, jonka synnyttämä henkinen sivistys johti kirjastojen perustamiseen ja lasten kouluttamiseen yliopistossa. Snellmanin lapsuuden Kokkolassa merenkulkukulttuurin jatkuvuus säilyi, koska Porvoon valtiopäivillä Pohjanmaan rannikkokaupungeille säilyi oikeus jatkaa kauppaa Tukholman kanssa.

Vasta tulevassa koulukaupungissaan Oulun läänin pääkaupungissa Oulussa Snellman näki ensimmäiset merkit keisarikunnan yhteydestä vuosina 1816-1822. Vaarallisen rajaläänin pääkaupunki lähellä entisen emämaan rajaa rauhoitettiin maaherra- ja kirkkoherra nimityksillä ja keisari Aleksanteri I kävi 1819 vierailulla tyydytyksellä tarkistamassa tulokset.

Vuonna 1822 Snellman aloitti yliopisto-opinnot maan ainoassa yliopistokaupungista Turussa, joka samalla oli Turun ja Porin läänin pääkaupunki eli Snellmanin toinen maakunta. Kaupunki oli kehittynyt Suomen sodan aikana venäläisten mielialamuokkauksen sillanpääasemaksi, josta se palkittiin arkkihiippakunnan perustamisena. Vanhan emämaan läheisyys koitui kuitenkin pian sen kohtaloksi, ja vuonna 1812 Turku menetti pääkaupungin asemansa Helsingille.

Hallintovirastojen muutettua 1819 Helsinkiin viranomaiset keskittyivät valvomaan Turun akatemian opettajia ja opiskelijoita. Tämän seurauksena juuri ennen Snellmanin tuloa Turkuun nuori historian dosentti A. I. Arwidsson oli karkoitettu, kun hän oli villinnyt nuorisoa yhdistämällä Suomen kieli- ja kansallisuuskysymyksen valtioaatteeseen. Ensimmäisen kerran Snellman tutustui muiden maakuntien

nuorisoon 186 opiskelijan joukossa, joista turkulaisia oli 23, uusmaalaisia 31, pohjalaisia 26, satakuntalaisia 20, hämäläisiä 29, savokarjalaisia 46.

Turun palon jälkeen yliopistokin siirrettiin Helsinkiin, jossa akatemia sai arvoisensa ympäristön, kun 1808 perusteellisesti palanut kaupunki oli maaherra G. F. Stjernvallin aloitteesta rakennettu uudelleen aivan uusien mittojen ja vaatimusten mukaiseksi. Ajan henki ei voinut olla heijastumatta myös uusiin yliopistoasetuksiin. Olosuhteiden pakosta vuoden 1828 statuutit muodostuivat varsin konservatiiviseksi sisältäen virkatutkinnon, perussäännöt ja opiskelijoiden järjestyssääntö. Ensimmäinen pykälä kertoi jo kaiken: ”Keisarillinen Aleksanterin yliopisto on perustettu edistämään Tieteiden ja vapaiden taiteiden kehitystä Suomessa, ja sen ohessa kasvattamaan sen nuoriso Keisarin ja isänmaan palvelukseen.”

Helsingissä eli Snellmanin III maakunnassa pääaine vaihtui vuoden 1828 alussa teologiasta filosofiaan. Nuoren filosofin kutsumus kansalliseksi herättäjäksi kypsyi nuorison opettamisen, väitöskirjan, filosofisten muistiinpanojen, luentokäsikirjoitusten ja ensimmäisten julkaistujen teosten kautta. Versovien aatteiden käytännön koetuspaikka oli vuodesta 1830 kokoontunut lauantaiseura, säännöllisesti kokoontunut kirjallisuus- ja keskustelupiiri. Yhteiseksi tavoitteeksi muotoutui saada sivistyneistö ja kansa lähemmäksi toisiaan osallistumaan yhdessä yleisten asioiden käsittelyyn. Tämän rinnalla Snellmanin johdolla hänen kuraattoriaikanaan pohjalaisessa osakunnassa 1834-36 isänmaallinen henki heräsi nuorisossa kansallisesti ja hengellisesti.

Nikolai I:n aikana yliopiston rauhallisuudella mitattiin koko maan väestön lojaalisuutta. Siksi muun Euroopan levottomuuksien antamat inspiraatiot tuli huolella kitkeä pois maan yliopistonuorison mielistä. Tämä koitui lopulta Snellmaninkin kohtaloksi, kun hänet erotettiin marraskuussa 1838 yliopistosta, kun hän halusi

protestiksi konsistorin mielivaltaisia ratkaisuja kohtaan pitää luennon ”akateemisesta vapaudesta”.

Hyvät kuulijat!

Marraskuussa 1839 Snellman matkusti Tukholmaan, missä Ruotsin vilkkaan valtiollisen elämän seuraaminen oli hänelle vastapainoa Nikolai I:n ajan poliittiselle talviunelle Suomessa. Näissä tunnoissa Snellman kirjoitti kesällä 1840 ystävilleen Helsingissä, kun hän oli miettinyt isänmaansa Suomen kurjia oloja ja löytänyt perimmäisen syyn epäkohtiin; se oli kansallishengen puute kansassa ja ennenkaikkea sivistyneessä luokassa, jonka olisi pitänyt kulkea kansan edellä.

Kesällä 1840 Snellman kimpaantui yliopiston 200 –vuotisjuhlallisuuksien ontoudesta. Hän halusi häiritä tovereidensa juhlintaa lähettämällä heille karvaita terveisiä seuraavilla sanoilla:” Teidän juhlanne on tanssia hautajaisissa. Mitä maa siitä tietää? Talonpoikia on 9/10 osaa kansakunnasta. Mitä he tietävät yliopistosta, saako hän ehkä lakia ja oikeutta tuovat tuomarit sieltä. Kuitenkaan hän ei tiedä oikeudesta muuta, kuin että herra on oikeassa ja hän väärässä. Entä papit? Puolet maasta etsii itselleen kristinuskoa omin voimin, koska papeissa ei ole sitä lainkaan.” Snellman päätti kuvauksensa:” Toisin eivät asiat voi olla siellä, missä on vain sortajia ja sorrettuja, missä ei ole muita kuin illallisten, vaunujen, kunniamerkkien ym. ilmaisemia arvoja. Sanalla sanottuna kansakunta ei tiedä teidän juhlamenoistanne enempää kuin taivaan linnut siitä tietävät.”

Kirjeensä lopuksi Snellman latasi toimintänäkönsä ytimen. Hänen mukaansa vuosisataisen epäitsenäisyyden vaikutuksesta maa on saatettu sellaiseen tilaan, että isänmaallisuutta ei ole lainkaan. Sivistyneistöllä ei ollut hitustakaan kiinnostusta suomalaisten henkistä ja aineellista edistymistä kohtaan. Pitkään jatkuneen sarron takia kansan massa oli kääntynyt kokonaan sisäänpäin. Kiinnostusta yleisiä asioita

kohtaan ei syntynyt koskaan. Massaa ei voinut myöskään kohottaa korkeammalle sivistystasolle niin kauan kuin lainkäyttö- ja opetuskieli on ruotsi. Snellmanin mielestä se perustotuus, jonka avulla kaikki lopullisesti selivää, kuului: Suomi ei voi mitään väkivalloin: sivistyksen voima on sen ainoa pelastus.

Hyvät kuulijat!

Snellmanin kesällä 1840 kirjoittamat teesit kypsyivät lopulliseksi ohjelmaksi pitkällä Keski-Euroopan kierroksella 1840-1841. Yleensä puhutaan Saksan matkasta, vaikka matka koski kirjavaa kokoelmaa itsenäisiä pieniä valtioita eikä vielä yhtenäistä Saksaa, joka toteutui vasta 1860-luvulla. Vuoden 1815 rauhansopimuksessa Saksan ruhtinaskunnat säilyivät samanlaisena kuin Napoleon oli jättänyt ne jälkeensä. Ne liitettiin hölläksi valtioliitoksi. Kansalliset aatteet jäivät kukoistamaan monissa yliopistoissa, joissa opiskelijat muodostivat akateemisia kerhoja. Snellman sai matkustaa monessa mielessä monikulttuurisen valtiokirjon läpi: liittoon kuuluivat viisi kuningaskuntaa (Preussi, Baijeri, Saksi, Hannover ja Württemberg), Hessenin vaaliruhtinaskunta, seitsemän suuriruhtinaskuntaa mukaan lukien Luxembourg, 12 herttuakuntaa, yksi varakreivikunta ja neljä vapaakaupunkia eli yhteensä 37 pikkudynastiaa ja 4 kaupunkivaltiota.

Jokaisessa osavaltiossa Snellman kohtasi uuden kansallisen todellisuuden. Saksan liitolla ei ollut valtionpäämiestä, ei yhteisiä valtioelimiä, ei yhteistä kansalaisuutta, ei valtiolippua, eikä yhteisiä tuomioistuimia. Ainoastaan Saksan valtioliiton edustuskokous pidettiin Frankfurt am Mainissa mutta tällä suurlähettiläskokouksella ei ollut mitään valtaa jäsenvaltioiden yli. Se ei kyennyt sopeutumaan tai ohjaamaan Saksan yhä kasvavia taloudellisia ja sosiaalisia askeleita. Valtioiden välillä oli suuria eroja kuten edistyksellisen Badenin ja läpikotaisin takapajuisen Mecklenburgin. Näistä eroista alkoivat versoa liberaaliset liikkeet.

Snellmanille saksalaisen kansallishengen rakennustyömaa oli hedelmällinen kenttä suomalaisen kansallisuusohjelman lopulliseen hahmottamiseen. Saksan kansallisen hajanaisuuden keskellä hän perusteellisten akateemisten opintojen jälkeen näki kaiken entistä terävämmin, kun hän liikkui tässä kansojen galleriassa ja lukuisten yliopistovierailujen johdosta ja oppineiden tapaamisten perusteella vietti hedelmällistä aikaa kansallisuuskysymysten laboratoriossa. Hän ei katsellut vain nähtävyyksiä, maisemia ja ihmisiä vaan halusi nähdä saksalaisten valtiolliseen tulevaisuuteen ja saada samalla käytännöllisiä vihjeitä toimintalinjalleen kotimaassaan oman kansan tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin. Kun hän matkusti postivaunuissa, höyrylaivassa, junassa tai jalkaisin läpi saksalaisen Euroopan, hän tutki, oppi ja omaksui oman tulevan työskentelynäkynsä kannalta keskeisiä asioita.

Ulkomaanmatkansa tulokset Snellman kiteytti marraskuussa 1842 ilmestyneessä ”Valtio-oppi” -teoksessaan. Hän korosti kansallishengen roolia, minkä mukaan muodollinen olemassaolo valtiona ei takaa kansakunnallista hyvinvointia. Suomen tie kansakunnan onneen tuli kulkea valistuksen, hyvien tapojen ja yleisen hyvinvoinnin laajentamisen kautta perustanaan Aleksanteri I:n Porvoon valtiopäivillä takaama autonominen erillisasema.

Hyvät kuulijat!

Palattuaan inspiroivalta ja pitkältä ulkomaanmatkaltaan tulokset kiteytyvät yllättävässä ratkaisussa, kun hän ei jääkään etelän kaupunkeihin. Hän ei myöskään palaa kotimaakuntaansa Pohjanmaalle vaan ystävien järkytyksestä ilmoittaa lähtevänsä Savoan, IV maakuntaansa ja siellä Kuopion yläalkeiskoulun rehtoriksi. Monikaan hänen ystäväpiirissään ei nähnyt Snellmanin kaukokatseisuutta. Itse Arwidsson koetti parhaansa mukaan houkutella Snellmania jättämään Suomi kokonaan. Kuopioon muutosta kuultuaan hän vakuutti, että Snellman ei ollut niitä, joita kasvoi Suomen kaikilla naurismailla ja nyt hänet aiottiin heittää kuin hyödytön

riepu kirjallisuuden autiomaahan Kuopioon. Arwidssonin mielestä järjen ja kieliopin takominen Savon villien päähän ei ollut oikea palkka hänen vaivannäölleen.

Ystävien epäilevä suhtautuminen Kuopioon muuttamiseen oli ymmärrettävää, koska Suomen ollessa teollistuneen Euroopan reuna-alueetta Kuopion lääni näyttäytyi Helsingin horisontista helposti erämaalta. Sitä voitiin pitää suuriruhtinaanmaan kehitysalueena monen tuntomerkin perusteella. Tänä aikana Savossa vallitsi nopea väestönkasvu, elinkeinoelämää leimasi maatalouden alkeellisuus. Erikoistuminen, vaihto ja kauppa laajassa mitassa olivat kaukaisia ja vähämerkityksisiä.

Snellmania ei houkutellutkaan kaupunkiin sen alkeelliset olot vaan henkinen vireys, jossa piili mahdollisuus muutokseen eikä vain Kuopion tai Savon kannalta vaan koko maan. Kaupungissa asuvien sukulaistensa ja ystäviensä kautta hän oli jo etukäteen saanut varman kuvan Kuopiosta alueensa henkireikänä, jonka kautta ja suodattamana hänen ulkomailla vankistuneet näkemyksensä voitiin kansanomaistaa ja levittää kansan pariin. Valtakunnallisessa mitassa tämän kaikki teki käytännössä mahdolliseksi kaupunkiin perustettu sisämaan ensimmäisen kirjapaino, jonka avulla hän perusti Saima -lehden.

Saima oli suunnattu sivistyneistölle, jonka mielipiteitä Snellman halusi lehdellään muokata suomalaiskansalliseksi: ruotsinkieliset oli kansallistettava, suomenkieliset oli sivistettävä. Monipuolisella journalismillaan hän vaati, että sivistyneistön oli vaihdettava kielensä suomeen, luotava yhteys väestön suureen enemmistöön ja työskenneltävä sen hyväksi. Sivistyneistön oli valittava, kumpi vuoden 1809 tapahtumien jälkeen seurasi sitä sivistysmahtina suomalaisuus vai venäläisyys. Snellmanin mielestä äidinkielen oppiminen oli samaa kuin kuuluminen johonkin kansallisuuteen. Hänen mielestään suomen kieli oli koska tahansa sovelias otettavaksi käyttöön kouluissa ja virallisena kielenä.

Snellmanin kansallisuusohjelmassa sivistys toimi kansantalouden elvyttäjänä ja päinvastoin. Talousohjelman perustana oli järkevä ja tarkoituksenmukainen lainsäädäntö, joka otti huomioon yhtä aikaa sosiaalireformaattiset näkökohdat ja yksilönvapauden. Snellman vaati kirjoituksissaan voimakkaasti ammattikuntalaitoksen poistamista, elinkeinovapauden tunnustamista ja puuttui voimakkaasti myös maatalouden alkeelliseen tilaan sekä vaati kulkuyhteyksien välttämätöntä parantamista.

Hyvät kuulijat!

Kansallisuusohjelmassaan Snellman laittoi toivonsa yksilöihin, heidän valintoihinsa ja ennen kaikkea välineisiin, jotka yhteiskunnan oli tarjottava. Avainasia oli suhtautuminen omaan ympäristöön ja sen hahmottamiseen suuremman yhteisön osana, mistä hän itse sanoo: ”Nurkkapatrioottisuudeksi sanottu ilmiö ei sinänsä ole mitenkään hyljeksittävä mielenvire. On hyvä ja oikein, että ihminen rakastaa paikkaa, jossa hänen kehtonsa on keinahdellut, ympäristöjä ja oloja, jotka ovat suojanneet hänen nuoruuttaan. --- Toisaalta sivistys kuitenkin perustuu siihen, että yksilö pystyy laajentamaan näköpiiriään ja suuntaamaan mielenkiintoaan yhteisen isänmaan ja ihmiskunnan yleisiin asioihin.”

Snellman työskenteli elämänsä tämän päämäärän eteen. Suuri harppaus tällä saralla otettiin säännöllisen valtiopäivätoiminnan käynnistyttyä 1860-luvulla, kun Aleksanteri II aloitti suuren uudistusohjelmansa. Snellmanin vuosikymmeniä lehtikirjoituksissa kuuluttamat parannusehdotukset tulivat käytännössä keisarillisen uudistusohjelman sisällöksi. Monet niistä paransivat erityisesti väestön liikkuvuutta ja loivat perustan yhtenäiselle kansakunnalle. Elinkeinovapaus toteutti jokaisen kansalaisen täysin luonnollisen vaatimuksen saada elättää itseään millä tahansa paikkakunnalla ja sitä rehellistä elinkeinoa harjoittamalla, jonka itselleen

sopivimmaksi katsoo. Rautateiden ja Saimaan kanavan rakentaminen yhdisti sisämaan rannikolle ja avasi meritien maailmalle.

Savossa, maakunnassa, jonka hän valitsi herätyskeskukseksi, hän tammikuussa 1845 Saima-lehdessään teki selväksi, missä on kansallisen sivistyksen voima. Hänen vakaumuksensa mukaan se oli yhdistelmä kotiseuturakkautta, kansallistunnetta ja kykyä tulla toimeen muiden kansakuntien kanssa:

”Jokainen pitää luonnollisena että ihminen rakastaa sitä maata, jossa hän on nähnyt päivänvalon, jossa hänet on kasvatettu ja jossa hän on nauttinut ja kärsinyt elämän vaihtuvista iloista ja suruista. Mutta vielä luonnollisempaa on, että hän rakastaa sitä henkistä olemassaoloa, joka on myös hänen omakseen tullut, kansakuntansa tapaa ajatella ja toimia, isänmaansa kieltä, tapoja ja lakeja, sanalla sanoen oman kansansa historiaa ja hänen ajalleen jättämää perintöä. Ilman tällaista rakkautta myös yksilön sivistys irtoaa juurista, jotka ruokkivat sitä, saavat sen kantamaan hedelmää ja siten edistämään inhimillisen kulttuurin kehitystä. --- Ja ennen kaikkea kansallisuuden laadun määrää maailmanhistoria, jonka kansakunta yhdessä toisten kanssa tekee omakseen. Siinä kansakunta tulee tietoiseksi itsestään muihin nähden itsenäisenä mahtina”. Hän lopettaa tekstinsä sanoihin ”kansallisuuden maaperä on historia ja sen ilmasto on kieli”.

Hyvät kuulijat!

Saiman herätyshuuto Kallaveden rannalta kuultiin ympäri Suomen. Kymmenen vuotta myöhemmin suomalaisen kansakunnan tulevat toivot eri maakunnista Snellman sai kohdata kasvokkain professoriluennoillaan.

Virkaanastujaisesitelmässään 14.5.1856 hän muistutti akateemista nuorisoa siitä, miten tiedonrakkaus oli tyhjä sana, jos ei halu ja kyky uhrautuvaan työhön ja ponnisteluun todista sen todellisuutta. Snellmanin totesi, että hänen tehtävänsä ei ollut kehottaa heitä tähän lämpimän sydämen vaan esimerkin voimalla: ”Hyvät

herrat. Meidän velvollisuutemme on ennen muuta kulttuurin hiljainen työ. Osoitamme isänmaallisuuttamme varmimmin antamalla vastaanottamallamme kulttuurille kansallisen muodon. Uusilla valtiomuodoilla spekuloiminen on hedelmätöntä, jos siveellisellä kansallishengellä ei ole voimaa toteuttaa niitä. --- Mikään kansakunta maailmassa ei kansallisessa elämässään ole jäänyt vaille sitä muotoa, johon sen henki on ollut kykenevä.” Tällaiset sanat upposivat syvälle nuorisoon.

Elämänsä viimeisen kymmenen vuoden aikana Snellmanilla sai monilla tavoin olla juhlistettu kansakuntansa henkinen johtaja. Kansakunnan juhliessa hänen 75-vuotispäiväänsä adresseja virtasi maan jokaisesta läänistä, joiden maamiesseurojen ja kirjallisuuden seurojen jäseneksi hänet oli vuosia aiemmin kutsuttu. Kiitospuheessaan vain muutama kuukausi ennen kuolemaansa viesti oli tämä:” Katsokaa ympärillenne, mitä Euroopassa tapahtuu. Jokainen päivä on todisteena siitä, mitä merkitsee työ kansan kansallistietoisuuden herättämiseksi ja kansakunnan johtamiseksi selvempään tietoisuuteen siitä, mitä kansa on ja mikä sen tarkoituksen tulee olla. --- vain sille voidaan luja Suomi perustaa, Suomi, joka voi toivoa kestävänsä tulevaisuudessa.”

Hyvät kuulijat!

Nyt täällä tänään voisi lopuksi todeta, ettei mikään ole oikeastaan muuttunut. Savolainen osakunta kirkastaa omalla toiminnallaan kansakunnan juuria, kokoaa yhteen maakuntansa voimia ja tuo eri tavoin esiin maakuntansa historiaa. Juuret velvoittavat mutta ei vain siksi, että Snellman käynnisti sivistysvallankumouksen Kuopiossa vaan kysymys on edelleen maakunnallisen erityispääoman varjelemisesta ja vaalimisesta sivistyksen voimana.

Puheessaan pohjalaiselle osakunnalle 1833 Snellman korosti, että osakuntalaitoksen oikea rooli on kasvattaa ihmistä todelliseen yhteiskuntahenkeen lapsuuden, sukulaisuuden ja kotiseutujen muistojen yhdistävällä voimalla. Osallisuus todelliseen akateemiseen henkeen merkitsi Snellmanin mielestä elämänsä pyhittämistä ja kykynsä antamista ihmiskunnan suuren asian ja sen lähimmän edustajan, isänmaan hyväksi.

Tässä juuri piili Snellmanin oman toiminnan menestys: hän eli elämänsä uskollisena juurilleen mutta ajatteli kosmopoliittisesti ja teki sen mukaisesti johtopäätökset isänmaan eduksi. Ei ole muuta reseptiä tänäkään päivänä menestyä kansakunnan rakennustyössä eurooppalaisessa integraatiossa.

Loppujen lopuksi kysymys on siitä, että oman sukupolvemme edustajina meidän on pidettävä mielessä, että kansakunta ei ole koskaan valmis. Meidän tehtävänä on oman kokemuksen ja mietiskelyn kautta havaita sivistyksen arvo, kartuttaa sitä omalla toiminnallamme ja siirtää se seuraavalle sukupolvelle. Savolainen osakunta teitä siinä auttakoon!